

Українська підляська говірка в поезії Юстини Королько: морфологічний рівень

У творах поетеси з Північного Підляштя (Польща) Юстини Королько проаналізовано особливості підляської говірки на морфологічному рівні, зокрема простежено специфіку формотворення іменників, прикметників, дієслів, відмінності у структурі та відмінюванні займенників, спорадично в оформленні числівників і прислівників. З'ясовано специфіку використання авторкою діалектних елементів.

Ключові слова: підляські говірки, словозміна, архаїзм, інновація, граматична аналогія.

Постановка наукової проблеми та її значення. Ще з 80-х рр., а особливо активно з початку 90-х рр. ХХ ст. газетні, журнальні, згодом інтернет-видання Польщі почали публікувати художні і публіцистичні твори, писані українською підляською говіркою. До числа письменників із Північного Підляштя, які причетні до спроб піднести рідну говірку до рівня літературної мови, належать Іван та Петро Киризиюки, Юрій Гаврилук, Євгенія Жабінська, Софія Сачко, Євгенія Овсянюк-Мартинюк, Ольга Підляшанка, Степан Троц, Ірина Боровик, Марія Сарнацька та ін. Молодше покоління авторів, що продовжують традицію творити літературу українською підляською говіркою, представлене талановитою поетесою Юстиною Королько. Вірші її були публіковані в часописі Союзу українців Підляштя «Над Бугом і Нарвою» у 1997 р. [5], у двох числах щорічника «Український літературний провулок» за 2006 р. [4] та 2007 р. [3]. У 2005 р. Ю. Королько за сприяння журналу «Над Бугом і Нарвою» видала збірку поезій «Між золотом і смертю» [2].

Підляський колорит поетичного мовлення Юстини Королько відзначив краєзнавець із Рівного Богдан Столярчук: «Насолоджуюся цілющою мелодією цієї мови, яка так щиро ллється з відкритої, молодой душі цієї талановитої поетки... Її вірші окутані теплою і ніжною говіркою» [3, с. 33]. У зв'язку з цим

у поетичних текстах авторки варто проаналізувати риси українських говірок Північного Підляшшя, зокрема на рівні словозміни.

Мета дослідження – простежити в поезії Юстини Королько морфологічні особливості української підляської говірки. Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**: а) визначити корпус використаних авторкою діалектних явищ морфологічного рівня; б) систематизувати засвідчені в текстах морфологічні діалектизми і прокоментувати їх із погляду походження; в) простежити місце й функції говіркових елементів у художньому мовленні.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Юстина Королько у своїх віршах відтворила чимало морфологічних особливостей рідної підляської говірки. Мабуть, найбільш повно й системно передано локальні особливості субстантивної словозміни. У називному-знахідному відмінках однини відзначено специфіку формотворення іменників середнього роду м'якої групи, які зберігають давнє [1, с. 87] закінчення *-e*: *щастє*, *здоров'є* [3, с. 22]. У кінці основи перед флексією (так само і в непрямих відмінках) відбито стягнення м'якого подовженого приголосного: *павутієнє* [4, с. 118], *насієнє* [3, с. 28], *цілованє* [3, с. 20], *ворожиєнє* [3, с. 23], *убранє* [5, с. 11], *змерканє* [3, с. 21], *в захуд павутієня* [3, с. 39], *на змеркані* [3, с. 24], *питанямі* [3, с. 29], *оглошенях* [3, с. 21], *без перестаня* [3, с. 41], розвиток [с'т'] > [с'ц'] унаслідок прогресивної асиміляції за способом творення: *щасьцє* [3, с. 43], *лісьцє* [3, с. 24; 4, с. 118; 5, с. 11], *щасьця* [3, с. 30] тощо. Іменники *сонцє* [3, с. 25; 4, с. 119; 5, с. 11], *місьцє* [4, с. 119], *серцє* [4, с. 118] засвідчують збереження м'якої вимови свистячої африкати перед [e], *повітре* [3, с. 22] – депалаталізацію [p']. В іменникові *іме* [3, с. 44] відбито специфічну рефлексію давнього ненаголошеного **ę* як [e] або результат вирівнювання за зразком субстантивів середнього роду м'якої групи на *-e*. Серед іменників чоловічого та жіночого родів відмінності супроти літературної мови у формах називного-знахідного відмінків однини виявлено в субстантивах, які в кінці основ засвідчують розвиток [с'т'] > [с'ц'], що

збережено й у непрямих відмінках: *гуосьць* [5, с. 11], *скритосьць* [3, с. 21], *куосьць* [3, с. 31; 4, с. 117], *злуосьць* [3, с. 26], *вічносьці* [3, с. 34], *старосьцьою* [3, с. 24], *пропасцьою* [3, с. 33] тощо. Іменник *тіень* у підляській говірці має граматичне значення чоловічого роду: *сухі тіень* [3, с. 21], *свуй тіень* [3, с. 28], *в тіеньові* [3, с. 22].

Локальні особливості форм родового відмінка однини показано на прикладі іменників чоловічого роду, які засвідчують більшу супроти літературної мови частотність флексії *-а (-я)*: *перед брамою рая* [3, с. 26], *двери рая* [3, с. 33], *бляском огня* [4, с. 117], *з горизонта* [4, с. 118]; іменників чоловічого та середнього родів м'якої групи, які відбивають ствердіння вібранта [р']: *до господаря* [4, с. 121], *на днові мора* [3, с. 43]; іменників чоловічого та жіночого родів м'якої групи, які мають закінчення, що відповідають наголошеним дифтонгічним рефлексам **ѣ*: *мякіш земліе* [3, с. 41], *на порогові душіе* [4, с. 122], *мертви календару дніе* [3, с. 25]; іменників жіночого роду з основами на [г], [к], [х], у яких виявлено розвиток давніх звукосполук **гы*, **кы*, **хы* в [г'і], [к'і], [х'і]: *з дороги* [4, с. 122], *лівеї ноги* [3, с. 28], *пуканьом усміешкі* [3, с. 43]; іменників жіночого роду III відміни, які зберігають давнє [1, с. 113] закінчення *-и*: *смерти голоса* [3, с. 21], *до пувночи* [3, с. 25], *завтрашнєї ночи* [3, с. 20].

В орудному відмінку однини іменники жіночого м'якої групи представлені у формах із флексією *-ою*, що пересена із твердого різновиду відмінювання: *земльою* [3, с. 26], *долоньою* [3, с. 42], *пустиньою*, *за клуньою* [3, 19], *крапльою* [3, с. 39], *кропльою* [4, с. 118]. Таке ж закінчення поширено на відповідні форми іменників III відміни: *кровльою* [3, с. 32; 4, с. 118], *радосьцьою* [4, с. 119], *пропасцьою* [3, с. 33], *перед старосьцьою* [3, с. 24], *перед завісьтьою* [3, с. 34], *перед смертьою* [3, с. 36], *ночою* [3, с. 37]. Іменники чоловічого та середнього родів м'якої групи внаслідок аналогії до форм твердого різновиду отримали флексію *-ом*: *больом*, *огньом* [3, с. 30], *дньом* [3, с. 31], *пуд місяцьом* [3, с. 19], *куньцьом* [3, с. 20], *перед полудньом* [3, с. 43],

перед скварцьом [3, с. 117], *щастьом* [3, с. 41], *пуканьом* [3, с. 43], *сонцьом* [3, с. 19], *пуд серцьом* [3, с. 20].

У місцевому відмінку однини в іменниках усіх родів, які в літературній мові мають флексію *-i*, засвідчено наголошене закінчення, що відповідає дифтонгічному рефлексу **ě*: *в головіе* [3, с. 30; 5, с. 11], *по стороніе* [3, с. 33], *в тішиніе* [3, с. 42], *в глублиніе* [4, с. 117], *в тьміе* [3, с. 39], *на століе* [4, с. 121], *в тепліе* [3, с. 41], *в куонціе* [3, с. 26], *на кунціе* [3, с. 24], а вібрант [р] і шиплячі в кінці основи стверділи: *в ночіе* [4, с. 118], *в норіе* [3, с. 45]. В іменниках чоловічого та середнього родів простежено більшу супроти літературної мови частотність флексії *-ові*, яка виходить далеко за межі іменників-назв істот: *в воздухіві*, *в бляскові* [3, с. 26], *на крижові* [3, с. 27], *в сьміехові* [3, с. 28], *в ротові* [3, с. 29], *на тварові* [3, с. 38], *по образові*, *в туманові* [3, с. 42], *в крикові* [3, с. 20], *по дзвонкові*, *в посьпіхові* [3, с. 21], *по заходові* [3, с. 22], *на плотові*, *в снові* [3, с. 23], *по телефонові* [4, с. 117], *на порогові* [4, с. 122], *в театрові* [4, с. 118], *на луожкові* [5, с. 11], *при сьвітлові* [3, с. 21; 4, с. 119], *в люстрові* [3, с. 30], *на днові* [3, с. 35]. За аналогією це ж закінчення поширилося на відповідні форми іменників м'якого різновиду: *на місяцьові* [3, с. 29], *в огоньові* [3, с. 30], *в танцьові* [3, с. 34], *на крайові* [3, с. 35], *в тіньові* [3, с. 22], *в сонцьові* [3, с. 27; 4, с. 122], *по жицьові* [3, с. 31].

У давальному відмінку діалектну специфіку виявляють іменники жіночого роду, які у флексії під наголосом мають дифтонгічний рефлекс **ě*: *на злуосьць судьбіе* [3, с. 26]. У формах кличного відмінка простежено результат депалаталізації вібранта [р'] у кінці основи: *мертви календару дніе* [3, с. 25].

В іменниках чоловічого та жіночого родів, які в літературній мові мають флексію *-i*, у формах називного-знахідного відмінків множини під наголосом представлено закінчення, що відповідає дифтонгічному рефлексу **ě*: *гулиціе* [3, с. 25], *кішеніе* [3, с. 24], *простиніе* [3, с. 22; 4, с. 118], *каменіе* [3, с. 32; 4, с. 120], *дніе* [3, с. 19], *муравліе* [3, с. 20], *пніе*, *паліе* [4, с. 120], причому [р'] та шиплячі перед цією флексією депалаталізовано: *пазуріе* [3, с. 31], *крижіе* [3, с. 33], *ужіе* [3, с. 20]. У ненаголошеній позиції після стверділих шиплячих та вібранта

простежено закінчення *-и*: *очи* [3, с. 19; 4, с. 118], *ночи* [3, 43], *стражи* [3, с. 23], *зори* [3, с. 28], *двери* [3, с. 22; 4, с. 119; 5, с. 11]. Натомість в іменниках, які в цій відмінковій позиції в літературній мові мають флексію *-и*, відбито збереження давнього **i*: *дієті* [3, с. 22], *люді* [4, с. 121], а також розвиток **гы, *кы, *хы* в [г'і], [к'і], [х'і]: *ногі* [3, с. 26; 4, с. 119; 5, с. 11], *дорогі* [3, с. 23; 4, с. 121], *повієкі* [3, с. 2; 4, с. 117], *пташкі* [3, с. 20], *бутелькі* [3, с. 22], *насмієшкі* [4, с. 122], *риєкі* [5, с. 11], *знакі* [3, с. 28], *дотикі* [3, с. 21], *учинкі* [3, с. 22], *поранкі* [3, с. 23], *вовкі* [4, с. 117], *ракі, полапкі, коти-посідухі* [3, с. 23] тощо. Іменники чоловічого роду, крім того, засвідчені з закінченням *-а*: *ліса* [3, с. 28; 5, с. 11], *города* [3, с. 35], *голоса* [3, с. 21], *вечера* [3, с. 23; 4, с. 117], *кольора* [4, с. 118], *віска* [4, с. 121]. Трапляється структура *люде* [3, с. 36; 4, с. 121].

У формах родового відмінка множини в іменниках чоловічого роду засвідчено флексії, що відбивають різні рефлекси давнього **o* в історичному закінченні **-овь* [1, с. 104], зокрема в наголошеній позиції – дифтонг: *богуов* [3, с. 27], *з садуов* [3, с. 28], *крижуов* [3, с. 33], *зо снуов, без снуов, воротнікуов* [3, с. 36], *без шипуов* [3, с. 42], *з рукавуов* [3, с. 43], *слідуов* [4, с. 119], а в позиції без наголосу – монофтонг [у]: *з тваруов* [3, с. 28], *крокуов* [3, с. 21], *макуов* [3, с. 19], *алфавітуов, крукуов* [3, с. 20], *черевікуов* [3, с. 24], *волосуов* [3, с. 45], *із манкетуов* [4, с. 121]. Флексія *-юв < *-евь* [1, с. 104] у випадку *з пальцюов* [3, с. 42] ілюструє рефлексію ненаголошеного **e* в [у] перед твердим приголосним. Окрім того, за аналогією до форм чоловічого роду флексії *-уов (-юов), -юв* поширилися на субстантиви середнього та жіночого родів: *з деревуов* [5, с. 11], *од початку питаніюов* [4, с. 120], *простинюов* [3, с. 20], *з долонюов* [3, с. 33], *покручених долонюов* [3, с. 20], *долоніуов* [3, с. 23]. Іменники ж, які в літературній мові в цій відмінковій позиції мають закінчення *-ей*, у підляській говірці засвідчені у формах, співвідносних із називним відмінком множини: *ясних тієні* [4, с. 122], *нових люді* [3, с. 35], *із поля люді* [3, с. 26], *сон з очі* [3, с. 27], *твоїх плєчи* [3, с. 19], *заказаних дєвери* [3, с. 33], *до твоїх дєвери* [3, с. 21], *скрипом дєвери* [4, с. 118].

Діалектна специфіка форм орудного відмінка множини пов'язана хіба що зі збереженням у підляській говірці давнього *i після губних: *днямі* [4, с. 119], *усамі* [4, с. 120], *фалямi* [4, с. 122], *стіенамі* [3, с. 21], *слідамі* [3, с. 23], *дорогамі* [3, с. 25], *меблямi* [3, с. 26], *над крижамі* [3, с. 30], *вульканами* [3, с. 35], *з заходамі* [3, с. 37], *з буднямі* [3, с. 45], *іголками, деревами* [5, с. 11] тощо.

У системі формотворення прикметників, дієприкметників та порядкових числівників відзначено збереження нестягнених флексій у жіночому та середньому родах і множині, але тільки в наголошеній позиції: *земля сухая* [3, с. 28], *як дурная* [3, с. 35], *старое цілованє* [3, с. 20], *золотое я* [3, с. 26]. Натомість у формах чоловічого роду відбито редукцію кінцевого [й]: *як живи* [3, с. 20], *нови час* [3, с. 21], *квасни смак* [3, с. 29], *пусти ломот* [3, с. 30], *руовни оддих* [3, с. 31], *червони ліес* [3, с. 39], *біели цьвіет* [3, с. 45], *біели садок* [4, с. 119], *ціели сьвіет* [4, с. 117], *голуби цьвіет* [4, с. 118], *чорстви хліб* [4, с. 121], *рожови цьвіет* [5, с. 11], *сон забороняни, заспани оддих* [3, с. 24], *з'їеджани час* [3, с. 25], *несплошани воздух* [3, с. 27], *злапани час* [3, с. 27], *набракняни зельони час* [3, с. 33], *девяти міесець* [3, с. 32] тощо, а паралельно й розвиток давніх звукосполук *гы, *кы, *хы в [г'і], [к'і], [х'і]: *сухі тіень* [3, с. 21], *жежкі віетьор* [3, с. 24], *глибокі сон* [3, с. 41], *високі вяз* [5, с. 11].

Діалектну специфіку форм чоловічого роду простежено також у місцевому відмінку, де засвідчено типову для підляського ареалу видозміну давніх ненаголошених флексій *-омь > -ум, *-емь > -юм: *в кровавум віночкові* [3, с. 32], *в кривавум сьміехові* [3, с. 28], *в жешкум піскові* [3, с. 42], *в червонум сонцьові* [3, с. 27], *в воздушнум пространстві* [4, с. 120], *в охриплум танцьові* [3, с. 34], *на запилянум тварові* [3, с. 38], *в ліетнјум небі* [3, с. 31].

У формах жіночого роду відмінності супроти літературної мови простежено в родовому та місцевому відмінках. У родовому відмінку засвідчено колишню флексію м'якої групи: *завтрашнєї ночи* [3, с. 20], наслідок вирівнювання словоформ твердого різновиду за зразком м'якого: *лівеї ноги* [3, с. 28], *до четвертеї* [3, с. 43], а паралельно і вторинне м'якшення задньоязикового перед [е]: *солодкєї води* [3, с. 28]. У місцевому відмінку

відбито закінчення *-уой, -уй*, що маніфестують різні, в основному залежні від наголосу рефлексії давнього *о: *в голубуой глубініе* [4, с. 117], *по сонечнуой дорозі* [4, с. 118], *по моцнуй каві* [3, с. 21], *по другуй стороніе* [3, с. 33].

Відмінності у формах множини можна звести до наявності нестягнених флексій у наголошеній позиції: *старіі пніе, старіі простиніе* [4, с. 120], *рієкі голубіі* [5, с. 11], але стягненої флексії *-и* в позиції без наголосу: *кульгави дніе* [3, с. 19], *бієлі простиніе* [3, с. 22], *хороши рожови очі* [3, с. 25], *такіі хороши* [3, с. 27], *боси ногі* [3, с. 26], *пусти ліса* [5, с. 11], *нови сліди* [3, с. 29], *нови доми* [3, с. 35], *червони ракі* [4, с. 122], *зельони сльози* [3, с. 33], *смутни вечера, заколисани вовкі* [4, с. 117], *стерти голоса* [3, с. 21], *необдумани учинкі* [3, с. 22], *зачаровани стражи* [3, с. 23], *зсохли трави* [3, с. 24], *похіляни крижіє* [3, с. 31], *двери открити* [4, с. 119], *перши ворота* [3, с. 44] тощо, а після задньоязикових та фарингального – *-і*: *дікі муравліє* [3, с. 20], *тіхі сні* [3, с. 22], *тіхі плямі* [3, с. 26]; до збереження давнього *і в закінченнях орудного відмінка: *мутнімі очіма, золотімі полямі* [3, с. 27], *повнімі смоли* [3, с. 35], *сосновімі іголками* [5, с. 11]; до розвитку *кы, *гы > [к'і], [г'і] у формах місцевого відмінка: *в тяжкіх поворотах* [4, с. 117], *на другіх хмарах* [3, с. 21].

Деякі відмінності супроти літературної мови простежено в системі дієслівного формотворення. Функцію показника інфінітива у зв'язку зі збереженням давнього *і виконує суфікс *-ті*: *сплошиті, кляскаті* [4, с. 118], *виставаті* [4, с. 119], *биті* [4, с. 120], *думаті, успієті, бачиті, заточиті* [4, с. 121], *обідіті, виті, оставіті* [3, с. 22], *вернутісь* [3, с. 24], *ждаті, воскресаті* [3, с. 27], *замериті* [3, с. 37], *признатісь* [3, с. 38], *повернуті, забиті, розтінаті* [3, с. 40], *признатісь, обернуті* [3, с. 42], *прислухатісь* [3, с. 43], *курчитісь* [3, с. 44], *одбудоватісь, чуті* [5, с. 11] тощо. Інфінітивні основи, які закінчуються на фарингальний [г], поширені суфіксом *-чи*: *стерегчи* [3, с. 34], *вбієгчи* [4, с. 121]. Специфічне інфінітивне утворення *поможті* [3, с. 24], можливо, відбиває тенденцію до вирівнювання дієслівної основи в базовому варіанті *помогті за формами теперішнього часу, які мають розвиток [г] > [ж] перед голосними переднього ряду, на зразок *поможеш, помози*.

Збереження давнього *i відбито не лише в інфінітивному суфіксі, але й у відповідних флексіях різних форм, зокрема в дієсловах II дієвідміни теперішнього та майбутнього часів у 2 особі однини: *пудходіш* [3, с. 20], *дівішся* [3, с. 19], *наступіш* [4, с. 118], *розломіш*, *поблагословіш* [3, с. 40], *винагородіш* [3, с. 42], *всоліш* [3, с. 23], в 3 особі однини: *пудносіт* [3, с. 41], *щиміт* [3, с. 19], *кініт* [3, с. 35; 5, с. 11], *мутіт* [4, с. 120], *виходіт* [3, с. 40], *всходіт* [4, с. 118], *вієсіт*, *лежит*, *заходіт*, *гладіт* [5, с. 11], *родіться* [3, с. 39], *сніться* [3, с. 36], *заскочит*, *зогришит* [4, с. 118], в 1 особі множини: *просімо* [3, с. 29], *ходімо* [3, с. 36], *вертімо* [3, с. 27], *топімся* [4, с. 122], *злетімось* [4, с. 119]; у всіх дієсловах минулого часу у формах множини: *попалісь* [3, с. 23], *заздростілі*, *ошукалі* [3, с. 36], *пілі*, *стрилялі*, *пахлі* [3, с. 43], *поплилі*, *скрипнули*, *одчинілись* [4, с. 118; 5, с. 11]; у формах 2 особи однини наказового способу на зразок *поймі* [3, с. 42], *подиді* [3, с. 24], *здимі* [7, с. 32] тощо.

У флексіях 3 особи однини теперішнього та майбутнього часів, окрім збереження *i, а також у відповідних закінченнях 3 особи множини відзначено тверду вимову кінцевого [т]: *кініт* [3, с. 35; 5, с. 11], *мутіт* [4, с. 120], *блудіт* [3, с. 28; 5, с. 11], *ходіт* [3, с. 36], *вієсіт*, *лежит*, *заходіт*, *гладіт* [5, с. 11], *заскочит*, *зогришит* [4, с. 118], *вигінают*, *сядают*, *берут*, *мовчат* [3, с. 19], *кружат*, *топочут* [3, с. 20], *кричат* [3, с. 22], *вієрат* [3, с. 28], *ростут*, *трищат*, *згінают* [3, с. 36], *дрижат*, *кружат*, *сскробуют* [4, с. 117], *скапуют*, *будуют*, *стают*, *загледают* [4, с. 121], *говорат* [5, с. 11], *омивають*, *розбівають*, *скрипнут* [3, с. 22] тощо. Окрім того, форми 3 особи множини теперішнього часу дієслів II дієвідміни засвідчують збереження пом'якшеної вимови губних у кінці основ: *терпят* [3, с. 27], *скрипят* [3, с. 30], *благословят* [3, с. 43], *ломаються* [3, с. 31], *губяться* [3, с. 38]. За аналогією до цих структур пом'якшену вимову губних поширено й на форми 1 особи однини теперішнього часу: *терплю* [3, с. 26], *любю* [3, с. 19], *стю* [3, с. 36], *дівюсь* [3, с. 24; 5, с. 11]. Щоправда, паралельно фіксовано й варіанти *люб'ю* [3, с. 25], *сп'ю* [3, с. 37], *голубью* [3, с. 44], де результат ствердіння губних виявлено в епентезі [й], а не [л'], як у літературній мові. Подібного походження й форма *сипьє* [4, с. 118]. У

дієсловах, що історично належали до I дієвідміни й мали інфінітивну основу на задньоязиковий, у формах I особи однини теперішнього часу відсутні наслідки заступлення задньоязикових шиплячими: *лгу* [3, с. 36], *бігу* [3, с. 23; 4, с. 122]. В українській мові такі форми визнано архаїчними [6, с. 175].

Ю. Королько передає також специфіку формотворення займенників у підляській говірці. Займенники I та II осіб однини в давальному-місцевому відмінках мають флексію, що відповідає дифтонгічному рефлексу наголошеного давнього *ě: *мніе* [3, с. 22; 4, с. 117], *во мніе* [3, с. 20], *тобіе* [3, с. 33], *при тобіе* [3, с. 20]. Варіант *мніе*, окрім того, зберігає зв'язок зі старими, відомими з пам'яток формами *мьнѣ*, *мънѣ* [1, с. 137]. У III особі відзначено архаїчну [1, с. 152] форму родового-знахідного відмінків предметно-особового займенника жіночого роду *єї* < *кѣ*, пор. *захочеш єї* [3, с. 40], *єї нема* [5, с. 11]. У предметно-особових займенниках, окрім того, відбито збереження давнього *i у флексії орудного відмінка множини: *їмі* [3, с. 21], відсутність приставного [н] після прийменника у формах непрямих відмінків: *в його* [3, с. 33], *до їх* [3, с. 28], *перед їмі* [3, с. 21], а у словоформі *в юом* «у ньому» [4, с. 120] < *вън кмь* [1, с. 149] ще й лабіалізований дифтонг на місці давнього *e в наголошеному закритому складі.

У групі присвійних займенників відмінності супроти літературної мови пов'язані в основному зі специфікою підляської рефлексії давніх голосних, зокрема *o у формах чоловічого роду *мій*, *твій*, *свій*: *муой чоловієк* [3, с. 25], *муой чоловієче* [3, с. 26], *сон муой* [3, с. 24], *день муой* [4, с. 118], *твуой погляд* [3, с. 41], *свуой тієнь* [3, с. 28], *ě у формах множини *мої*, *твої*, *свої*: *моїє очі* [3, с. 29], *моїє сади* [3, с. 27], *моїє люде* [4, с. 121], *моїє сліди* [3, с. 29], *твоїє таїни* [3, с. 25], *твоїє очі* [3, с. 44], *своїє полапкі* [3, с. 23], *e у наголошеному закритому складі у формі місцевого відмінка займенника жіночого роду *моя*: *в моюой головіє* [3, с. 30]. Відзначено форму називного-знахідного відмінків множини займенника *наш* з історично закономірним закінченням *-и* або результатом ствердіння шиплячого: *наши руки* [3, с. 30], *наши стопи* [4, с. 119], *наши тайни* [4, с. 120], форму орудного відмінка займенника жіночого роду

наша з архаїчною флексією *-ею*: *перед старосьцьою нашею* [3, с. 24], стягнену форму родового відмінка займенника жіночого роду *моя*: *меї долоні* [3, с. 37].

Специфіка формотворення вказівних займенників передана в основному через нестягнені форми жіночого, середнього родів та множини: *тая паметь*, *такая малюсінька* [3, с. 33], *я такая* [4, с. 117], *зобачиті тоє* [3, с. 41], *про тоє* [3, с. 29], *не тоє* [3, с. 37], *тоє што родіться* [3, с. 39], *такоє мієсьце* [4, с. 119], *тиї тисячи* [3, с. 32], *такії хороши* [3, с. 27], а також зрощення *сіети* «цей», пор.: *на сіети раз* [3, с. 23], *примаєш сіете* [3, с. 30]. Відбито дифтонгічний рефлекс **o* у формах місцевого відмінка займенників чоловічого роду *той*, *такий*: *в туом танцьові* [3, с. 34], *в такуом віночкові* [3, с. 32], а також стягнену форму орудного відмінка займенника жіночого роду *та*: *биті тею* [3, с. 38].

Відзначено також вживання дериватів *некто* [3, с. 21], *некого* [5, с. 11], у структурі яких частка *не-* розвинулася фонетично з варіанта **ně-*, полонізмів *ніц* «нічого» [3, с. 23] та *кажду* «кожну» [3, с. 41] (пор. польські *nic*, *každy*), займенника *што* [3, с. 37] < **чьто** [1, с. 135] та похідного *штось* [3, с. 21], означального займенника *все* у фонетичному варіанті *всьо* [3, с. 23], нестягненої форми займенника жіночого роду *яка – якая* [3, с. 30] тощо. Займенник *котрий* представлено архаїчними [1, с. 135] формами жіночого роду *котора* [3, с. 35], *котоною* [3, с. 38], у множині – *катори* [3, с. 21], *в каторих* [3, с. 28], *каторимі* [3, с. 26]. У формах родового однини жіночого роду *катореї* [3, с. 41], *самеї* [3, с. 22] відбито результат аналогічного вирівнювання за зразком прикметників м'якого різновиду.

Відмінності в оформленні та словозміні кількісних числівників передано лише спорадично: *девяти* [3, с. 32], *тисячи* [3, с. 40], *вієримо обидвоє* [4, с. 120], *на обієдві сторони* [3, с. 40]. Із-поміж інших морфологічних особливостей говірки відзначено специфічні форми вищого ступеня порівняння прислівників: *муоцнієй* [3, с. 32], *помалієй* [4, с. 120], *сільнієй* [4, с. 121], *глубієй* [3, с. 24], *хучієй* [3, с. 22], *далєй* [3, с. 35], *лені, лені* [3, с. 33] тощо.

Висновок. Юстина Королько у своїх творах максимально повно й системно відбила особливості підляської говірки на морфологічному рівні,

зокрема детально відтворила специфіку формотворення іменників, прикметників, дієслів, відмінності у структурі та відмінюванні займенників, спорадично в оформленні числівників і прислівників. Явища діалектної словозміни дозволили однозначно кваліфікувати використану в текстах говірку як архаїчну північноукраїнську.

Аналізовані поетичні тексти суціль писані підляською говіркою. На морфологічному рівні вони настільки повно репрезентують українські говірки Північного Підляшшя, що можуть бути кваліфіковані як надійне діалектографічне джерело.

Джерела та література

1. Історія української мови. Морфологія : [монографія]. – К. : Наукова думка, 1978. – 540 с.
2. Королько Юстина. Між золотом і смертю : [збірка віршів] / Юстина Королько. – Бієльськ : Союз українців Підляшшя, 2005. – 32 с.
3. Королько Ю. В зелені рук / Ю. Королько // Український літературний провулок. – 2007. – Т. 7. – С. 19–45.
4. Королько Ю. Я такая одінока / Ю. Королько // Український літературний провулок. – 2006. – Т. 6. – С. 117–122.
5. Королько Ю. Вірші / Ю. Королько // Над Бугом і Нарвою : український часопис Підляшшя. – 1997. – № 1 (29). – С. 11.
6. Марчук Н. Й. Форми 3-ї особи дієслів теперішнього часу в українських говорах / Н. Й. Марчук // Українська діалектна морфологія : [монографія]. – К. : Наукова думка, 1969. – С. 168–177.
7. Столярчук Б. Спаси мене від любові, помсти і гріха / Б. Столярчук // Над Бугом і Нарвою : український часопис Підляшшя. – 2012. – № 2 (120). – С. 33–34.

Андрей Яворский. Украинский подляшский говор в поэзии Юстины Королько: морфологический уровень

Украинская поэтесса из Северного Подляшья (Польша) Юстина Королько в своих произведениях максимально полно и системно отразила особенности подляшского говора на морфологическом уровне, в частности подробно воссоздала специфику формообразования существительных, прилагательных, глаголов, различия в структуре и склонении местоимений, спорадически в оформлении числительных и наречий. Явления диалектного

словоизменения позволили однозначно квалифицировать использованный в текстах говор как архаический северный украинский.

Ю. Королько не просто сделала попытку использования отдельных диалектных элементов или стилизации под диалектную речь. Ее произведения сплошь написаны подляшским говором, который, по сути, выполняет функцию литературного языка. Тексты настолько полно представляют украинские говоры Северного Подляшья, что могут с успехом использоваться как материал для диалектологических исследований.

Ключевые слова: подляшский говор, словоизменение, архаизм, инновация, грамматическая аналогия.

**Andriy Yavorskiy. Ukrainian Podlasie dialect in Justine Korolko's poetry:
morphological level**

Peculiarities of Podlasie dialects on morphological level, including specificity of nouns, adjectives and verbs form-building, differences in pronoun structure and conjugation, in numerals and adverbs processing are fully and systematically reflected in the works of Ukrainian poet from the North Podlasie (Poland) Justine Korolko. The dialectal inflection phenomena allowed to qualify the dialect used in the texts as an archaic North Ukrainian.

J. Korolko not only attempted to use certain dialect elements or imitation of dialect speech. Her works are written in Podlasie dialect, which essentially serves as a literary language. The texts fully represent the North Podlasie Ukrainian dialects and can be successfully used as a material for dialectological studies.

Keywords: Podlasie dialects, inflections, archaism, innovation, grammatical analogy.